

ПО СЛЕДИТЕ НА ВЯТЪРА

София Филипова

Поемаш в ръцете си стихосбирката. Погледът ти се докосва до нещо различно от всекидневно издаваните книги – нещо леко интимно, като призив за сближеност – от ръкописно отбелязаните авторски имена и заглавието на книгата. Под тях – илюстрация с рисунка – дърво, разлюляно от вятъра, с вплетени в клоните му две сърца... „Гнезда“ – ме бе поправила в разговора ни авторката на рисунката и съавторка на стихосбирката. Не! – това са две сърца – повторих настоятелно – отдалечени едно от друго във външното пространство, но сближени вътрешно от сока на дървото, в чиито клони пулсират заедно в ритъма на вятъра. Широко отворено око към кипежа на живота, съединени в едно общо време-пространство, което ще ни разкрият с музиката на словото. Заглавието „Следи от вятър“ е код, който ще ни води по пътищата на това пространство чрез магическия хайку език.

Вятърът! Защо е запленил така силно въображението на хайку поетите (на творците на поезията изобщо, а също и на прозата)? Може би, защото е най-многоликият, най-многогласният, най-непредсказуемият гостенин в нашия природен и човешки свят. Ту тих и гальовен или бурен и разгневен, ту топъл и благодатен или леден и опустошителен. Той ни говори с обикновени думи за познатото и близкото, а крие в себе си нещо друго – неизвестно и далечно. Затова и художникът от първото мото на стихосбирката (с езика на Атанас Далчев), когато иска да нарисува вятър, вижда, че рисува нещо друго. Това „друго“ е и сърцевината на хайку стиховете (на поезията, на изкуството). То извира от сливането на образи, цветове, звуци в един поетичен микрокосмос, в който следите на изпитано, изживяно, премислено се съчетават в нови мисловни и емоционални хоризонти.

Към този микрокосмос ни водят авторките на стихосбирката – Александра Ивойлова и Златка Тименова. И двете са изкачили не малко стъпала към върховете в творческия си живот, ознаменувани с авторски хайку стихосбирки, с публикуване на свои хайку в колективни сборници и електронни издания у нас и в чужбина, с участия в международни хайку конкурси и кръгли маси, с доклади и представяне на лични тристишия в световни хайку конференции... Успехи и постижения, постигнати благодарение на техния талант и висок дух, за да ги събере заедно в близкото минало случайността (случайност ли?!) в разгара на творческата им зрялост и ги обедини в общ полет в полето на хайку поезията, озвучен с хармоничния им дует. Като скрит диригент е незримото присъствие на португалския поет Казимиру де Брито – техен редактор и

приятел, изразил в няколко искрящи от възхищение стиха насладата си от хармоничния им дует.

Диалогичната по форма стихосбирка не е нещо ново в българската поезия. В последното десетилетие у нас се появиха няколко лирически книги с тристишия в диалогичен стил, но непринадлежащи към хайку творчеството, макар че някои от стиховете им са с хайку дух. Диалогизмът в тях се движи по линията – начално тристишие със зададен въпрос от първия поет с кратко(три)стишен отговор от втория; или – друг вариант – начална строфа с афористична мисъл или поетична картина от първия автор, която се допълва и дообогатява чрез словесно-смислова игра в строфата на втория автор. Взаимовръзката е поет-начинател и поет-дообогатител (завършител). Диалогичната стихосбирка „Следи от вятър“ е нещо различно. Преди всичко тя е хайку стихосбирка и нейният диалогизъм е от друг порядък – нещо ново. Двамата автори – двете поетеси – са се срещнали в духовното пространство още преди да се познават лично, достигнали самостоятелно до близък поглед върху нещата в живота. Изпитаното и преживяното в миналото си те представят в сегашното си осезаемо общуване, оценени през призмата на сходно светоусещане. При тях е радостта от себенамирането си от нов ъгъл – чрез сетивата и чувствителността на другия в общите им творчески импулси.

Ето тази близост – органична и благодатна – се усеща в стихосбирката „Следи от вятър“, събрала хайку стихове от двете авторки, повечето от които са написани (и публикувани) в минали дни, а някои – в настоящето, но всички – обединени от сродно светоотношение, и най-вече онези, които в две съседни страници изграждат обща картина с единен пулс.

Този пулс е израз на хармонията в дуета на двойката хайку. Грабват ни още началните страници с образа на вятъра, който „*помита дори и сенките*“ (едното хайку), а в „*хладното утро*“ се чува „*звук на прииждащи облаци*“ (другото хайку). Или – друга хайку двойка – вятърът „*събудил жълтите листа*“ и отлетял, а в „*пустата алея*“ тишината става „*все по-дълбока*“. Вятърът – неизменно свързан с облаците, с които си играе – прегръща, целува, шегува; свързан с дъжда, чиито „*стрели*“ се забиват в „*тялото на водата*“, а в утрото „*две облачета се състезават в небето с пеперудите*“; свързан с бурята, с нейния „*мирис на озон и мокри коси*“, а „*далече на запад*“ от „*облачни приливи вали светлина*“. Вятърът – с неговите игри с родствениците си от небето и земята заедно рисуват картини, наситени с нажежената атмосфера на лятото, когато „*часовете тежат във въздуха*“, а младостта е „*капки меден нектар по дъното на чашата*“; наситени с искрящата белота на зимата – („*сняг/ бяло небе/ бяла земя/ свят означален*“), а в небето, „*разкъсано/ сред клоните*“, са

„птиците-бездомни“; наситени още – с лекия полъх на пролетта, когато „непонятна тръпка прогонва думите“, а по „пътя на времето се ронят цветовете“ на сърцето...

Животрептящи природни картини – всъщност картини на човешки същности и състояния. Стихосбирката е като картинна галерия на човешкия живот, която ни въвежда в неговите видими и невидими пространства. Тя ни открехва врати и към най-съкровени кътчета на сърдечния свят.

В редица хайку двойки е изразена динамиката на интимните чувства.

В една от тях се подсказва пламнало вълнение при докосване ръката на любимата/любимия („цвете/ в старата тетрадка/ докоснах тогава ръката ти“) – чрез образа на „цвете“ – като реалия и метафора на бликналото чувство, а в съседното хайку чрез символния образ на „венецът от синчец“, увехнал „от вчера“, е означено бързото отшумяване на сърдечни емоции. В друга хайку двойка, отразяваща бавното движение на чувствата, свързано с бавното движение на времето, е обрисувана картина с образите на „слънчогледите/ обърнати към земята“ и на „студенеещия чай“, която сочи постепенното изчезване на романтиката в любовта, както и ледената пустота в сърцето, когато „някой си е отишъл“. Различни оттенъци на деликатните чувства в интимния свят на човека.

Разнообразието от човешки същности намира ярка изява в стремежа на човека към неизвестното и далечното, в жаждата му за пътища, които водят до нови хоризонти, до срещи с непознати хора и душевности. Този дълбоко вкоренен у човека устрем, подобен на устрема на вятъра към нови простори, пулсира в стихосбирката в хайку двойки различно нюансиран, но с единен вътрешен глас. Това е гласът на пътуването. Пътуването на човешкия дух. В тях неутралните думи „vlak“, „гара“, „самолет“, „град“, „остров“ получават свой собствен емоционален живот, носейки тръпката на нещо примамливо:

vlak – / филмова лента/ срещи, раздели...

вечен град / следва ме/ във всички пътешествия

Или – друга хайку картина: „дълго пътуване“ – дано бързацият vlak не отмени спирката – очакваното преживяване... а там има „далечен остров/ в очите/ сини отблясъци“...

Както при другите хайку двойки, така и тук хармоничният дует се основава не само или не толкова на еднакви образи, колкото на сходството в смисловото ядро и единното звучене в общия словесен рисунък, като в създаването на неговата хармония двете авторки участват със свой индивидуален тон и шрих. Така в хайку стиховете си от този тематичен кръг едната от тях изразява усещането си при пътуването чрез детайли от реалността („кафе с вкус/ на самолет/ пътуване“) или чрез чувства,

свързани с конкретни сърдечни преживявания („*весели на отиване/ тъжни на връщане / имена на гари*”). В хайку стиховете си другата авторка чрез метафорични образи и поетични определения назовава пътищата на жадувания далечен свят „небесни” („*толкова много и далечни/ небесните пътища*”), а бленуваните градове, край които преминава нощният влак – „*съзвездия без име*”. Индивидуалният вкус и личната настройка се изявяват видимо и при включените образи от анималистичния свят. Явно е предпочитанието на едната съавторка към обитателите на земното пространство – мравки, гущерче, охлюви, коза (почетени с най-голямо внимание) във впечатляващи хайку, с художествена функция – проекция на жизненото поведение на човека, а в тристишията на другата съавторка прелитат птици и пеперуди – светлосарни образи от небесните простори и символ на възвишения духовен полет.

Съчетание от „земни” и „небесни” образи, сближение на реалния и небесния свят, и ето – пред нас се явяват картини, които имат общо дихание и общ ритъм в съзвучието си.

Тематичният кръг на стихосбирката е твърде широк – съдържа акценти, отнасящите се до най-важните страни от многообразието на живота, в които с изявява разноликостта на човешката душевност.

Хайку двойки ни отвеждат към лъчезарието на детството, където сияе серафичният образ на детето. Когато „*лялото преваля*”, във вътрешния ни взор като лъч проблясва светлосарният му лик – вдъхновение и опора в облачните ни дни. Залюлени сме в неговата люлка „*напред-назад*” с „*тик-така*” на времето. Запленени сме от детето, което „*тича след сянка на птица*” и „*се опитва да хване облака*”, доставяйки ни радост, че съществува неопетнена чистота, че има очи, които ни гледат с доверие и с желание заедно да изпитаме насладата от летежа на птиците и пътешествието на облаците. Когато четем тези поеми на жизнерадостта, обзема ни пресветло настроение. И когато единият от гласовете в една от двойките хайку ни приканва да напуснем този миражен свят, защото отдавна не е нашият („*излез! детството свърши*”), у нас се обажда друг глас: Да, нашето време на светлосарието си е отишло, но сред рухналите замъци и срутени крепост има „*весели фасади*” и между тухлите им – „*цъфнали трев*”.

Думата! – въплътеното Аз на човека. Най-важният знак на човешкото. Диригентът на целия ни интелектуален и емоционален живот. В тематично-смысловото съдържание на стихосбирката тя заживява като самостоятелен образ, като своеобразен персонаж със свое собствено лице и роля, с която участва в картините. Думата е „*птица*”, която „*тръпне сама*”, когато се възправя „*срещу вятъра*” – срещу всички препятствия – за отстояване на своите възжелания и пориви. Тя е приела с достойнство

съдбата си, осъзнавайки своята основна мисия – да бъде символ на очакването („разстояние от една дума/ и километри очакване/ между тук и там”/. Със себе си тя носи трепетите на произнесеното обещание, а разширеното време-пространство увеличава стократно силата на споделените чувства, които искат да се срещнат отново, въпреки километрите разстояния. И докато това „тук” и „там” се разрастват неимоверно, „тук” – в стаята/ (от съседното хайку) – е толкова тихо, че се „дочува” само присъствието на „нечие отсъствие”. Дори да притежават бързината на крилете на вятъра, както в друга хайку двойка, думите не могат да погълнат „тишината на едно сбогуване”. Те са всесилни, но понякога „залязват” – или привечер, в опаловия час на Хемингуей, когато „облаците на мълчанието слизат”, или тогава, когато пролетният вятър пробужда в нас „непонятна тръпка”. Тогава зазвучава странната „песен от мълчанието” от друго хайку на стихосбирката.

В смисловото пространство на книгата има акценти, които представят дълбинните пластове на човешката същност в друг ракурс. Човешката сянка! Енигматичен образ на най-дълбокото и най-същностното във вътрешния свят на човека. От стари времена обект на проникновени разсъждения и фантазни игри на поетите. Като мото за тази тема може да служи хайку стихотворението за човешката сянка, която танцува с водите на канала в нощен Амстердам, усещайки сродство с тяхната непроницаемост и тайнственост.

Магическата връзка на човека и неговата сянка е визирана по оригинален начин в картина чрез два хайку „кадъра”:

*непозната сянка/ вече с мен/ върви/ – / неразделни
писмо:/ прегъвам на четири/ своята сянка*

Първият „кадър” отразява динамиката на тази връзка, или динамиката на нашия вътрешен свят: човекът, осъзнал непознаването на собствената си вътрешна същност („непозната сянка”), стига до мисълта, че с тази загадка ще продължава жизнения си ход заедно с нея – „вече неразделни”. Или – тълкуване в друг план: Сближаване на човека с друг човек, доскоро чужд му вътрешно („непозната сянка”), което е породило тяхното дълбоко единение – вече „неразделни”. Възможни са и други тълкувания, но във всички случаи същественото е динамичната връзка на човека и неговата сянка, или – неприкосновеността на вътрешната същност на човека, непозната за другите („непозната сянка”), а дали не и за самия него.

Другият „кадър”, в който човекът споделя, че е „прегънал на четири своята сянка”, т.е. че е разкрил изцяло себе си, своето Аз като човешка същност, показва връзката „човекът и сянката му” през емоционална призма – чрез силата и дълбочината на изразените чувства.

Символният образ на сянката в друга хайку двойка е свързан с живота на човека в общ екзистенциален смисъл. Нарисувана е картина на зимна вечер, в която бездомникът „се свива в сянката си” – приютил се в своето битуване на самотен безприютен и никому ненужен човек. А на пейката в парка има само „птичи следи” след падналия сняг. Картина за самотата на човека (и птиците са си отишли). За неговата безнадеждност и мълчаливо понасяне на човешката си участ в един студен и безчувствен свят.

От сферата на най-дълбоко вникване в глъбините на човешкото усещане и познание са онези стихове, които се отнасят до битийни извечни въпроси, занимаващи от древни времена ума на човечеството.

В хайку двойка е въплътена мисълта за същността на човешкия живот, представен чрез символа „път”, който в своето протежение („между началото и края“ си) е съпровождан от „сивите облаци“ на всекидневието – с неговите изпитания, от които жадуваме избавление. „Вратата”, както гласи съседното хайку, е задръстена с „трева“ и ние не можем да я отворим, да получим просветление. Няма изход, няма помощ, няма спасение. Угнетяваща картина на човешкия живот.

В друга хайку двойка, също чрез символен образ „пустиня”, съчетан в близкото хайку с метонимичния образ „пясъци”, визиращи битието, се внушава идеята за невъзможността да се вникне в неговите загадки, над които човек от векове се мъчи да получи отговор („огромна пустиня/ между човека/ и отговора“). В хайку близнака непроницаемостта на вселенските тайни е обгърната с поетичен воал – назована „огледало на звездите“ – красиво отражение на своята неразгадаемост. Песимистичният поглед тук е заменен с примирения глас на човека, осъзнал безсилието си пред могъществото на звездната бездна. Може би трябва да се утешим с мисълта на Блез Паскал, че „Величието на човека се корени в съзнанието му за неговото нищожество“.

Нека прибавим към този философски кръг още една хайку двойка, включила в началния си стих понятието „нищото“ („късен следобед/ минути разтеглени/ до нищото“), а в същото време другият хайку глас известява: „дълга целувка/ тревите замрежват/ слънцето“. Интересно преплитане на времето и пространството. Времето – с неговите бързотечни минути, изтичащи между пръстите ни, между дните ни, докосващи всичко, което е в нас и извън нас... Има ли го, или живее само в сънищата ни, в човешките ни сенки, които ни следват любовно?... Или е в нещото с маска на нищото, или е нищото с маска на нещото? Къде сме ние в това пространство, в което, колкото и „тревите“-препятствия да се мъчат да затулят светлината в живота ни, тя продължава да ни ощастливява със сладостта на една „дълга целувка“... Каква

субективност в представата ни за безкрайното време и безкрайното пространство – при тяхната вечна относителност! Както относителността на всичко в този неузнаваем свят.

„Следи от вятър”! Пред нас се изреждат като на филмова лента – образи, мисли, чувства – с учестения пулс на хайку близнаците, движещи се по следите на вятъра-чародеец – онези следи, оставили по прашния път „и изсъхнали листи”, и „сламки в косите”, и „сълзи в очите”, за да ни поднесат чудесни импресионистични картини, всяка за себе си – умело творческо откритие, а всички заедно, в общото хайку пространство на книгата – богато импресионистично табло. Всъщност – една завладяваща поема за загадъчния човешки живот.